

ДОДАТОК Д СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ З ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

А

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА РУХІВ – це злагоджена, струнка система, елементи якої суворо узгоджені.

АВТЕНТИЧНИЙ ПІДПИС – підпис виконаний особою, від імені якої він значиться.

АВТОПІДЛОГ (ПІДРОБКА) ПІДПISУ – навмисна зміна підпису особою, від імені якої він значиться. Види : 1) підробка ознак підписного почерку; 2) підпис, який обводиться олівцем або чорнилами; 3) вироблення нового варіанту підпису.

Б

БАГАТООБ'ЄКТНІ ЕКСПЕРТИЗИ – умовно прийнято вважати такі, в яких не менше 20 досліджуваних об'єктів. До багатооб'єктних експертиз відносяться не тільки експертизи з великою кількістю об'єктів, але й з відносно невеликою кількістю об'єктів (10–15), по яких доводиться проводити й описувати багато порівнянь.

БЕЗБУКВЕНА (ШТРИХОВА) ТРАНСКРИПЦІЯ ПІДПISУ – підвид підпису, який складається зі штрихів, що не утворюють букв.

БЕЗПОСЕРЕДНІМ ОБ'ЄКТОМ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (або об'єктом у вузькому значенні) є конкретна почеркова реалізація (рукопис, підпис), а також виражена в ній система властивостей почерку.

БУДОВА ЗА СТУПЕНЕМ СКЛАДНОСТІ – ознака, що відображає ступінь складності рухів особи, що пише. За цією ознакою почерки поділяються на прості, спрощені та ускладнені.

БУКВЕНА ТРАНСКРИПЦІЯ ПІДПISУ – підвид підпису, який складається тільки з букв.

БУКВЕНИЙ СКЛАД – підвид рукопису даного виду, змістовна сторона якого в основному зафіксована за допомогою буквених позначень та сприймається в цілому як буквена.

В

ВАРІАНТ ОЗНАКИ – різне вираження ознаки у почерку однієї і тієї ж особи.

ВАРІАЦІЙНІСТЬ ОЗНАКИ ПОЧЕРКУ – наявність в рукописах (почеркових реалізаціях) однієї особи різних ознак, які відображають одну

характеристику почерку, як основу систематизації ознак. Варіаційність загальних ознак має прояв, як правило, в різних рукописах, окремих – в межах однойменних буквених зображень одного рукопису. Наприклад, одна особа один рукопис виконує інтервально, другий – зв'язно; при написанні букви «а» точка початку руху розташовує то праворуч, то ліворуч. Такі ознаки часто називають варіантами ознаки, маючи на увазі спільність систематизованої характеристики та можливість її різноманітних проявів в певних рукописах.

ВАРІАЦІЙНІСТЬ ПОЧЕРКУ – стійка видозміна почерку однієї особи, відображена в її рукописах, яка є засобом пристосування до різних умов їх виконання. Варіаційність ознаки почерку – наявність у рукописах (почеркових реалізаціях) однієї особи різних ознак, які відображають одну характеристику почерку як основу систематизації ознак. Варіаційність загальних ознак має прояв, як правило, в різних рукописах; окремих – у межах однойменних буквених зображень.

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ОЗНАК ПОЧЕРКУ – відношення ознак, при якому наявність або відсутність в рукопису однієї з них, визначає наявність або відсутність іншої. Взаємозалежність ознак почерку свідчить про одну, а не про різні властивості почерку.

ВИБІРКОВА МІНЛИВІСТЬ – здатність письмово–рухової навички специфічним чином трансформуватися, тобто видозмінюватися в результаті впливу різноманітних зовнішніх чи внутрішніх «збиваючих» факторів. При цьому в рукописах спостерігаються часткові зміни почерку, характер яких залежить від виду і ступеня впливу «збиваючих» факторів, індивідуальних особливостей письмово–рухової навички пишучої особи.

ВИДИ МЕТОДИКИ СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – розрізняються в залежності: від ступеню їх спільності (загальна, окрема та конкретна), класу завдань, що вирішуються (ідентифікаційна, не ідентифікаційна (діагностична) та класифікаційна).

ВИДИ УМОВ ВИКОНАННЯ РУКОПИСІВ – об'єктивні, зовнішні – матеріали письма, письмовий прилад, обстановка письма; суб'єктивні, внутрішні – функціональний стан особи, яка пише, стан здоров'я, установка виконати рукопис певним чином.

ВИДИ НАВМИСНОЇ ЗМІНИ ПОЧЕРКУ – навмисна зміна почерку скорописним способом (зміна нахилу, зміна загальних ознак та з'єднань, зміна будови та окремих ознак тощо) наслідування друкованим шрифтам, зміна звично пишучої руки, наслідування почерку іншої особи.

ВИДИ (ПІДВИДИ) РУКОПISУ – тексти (буквені та цифрові) та підписи. Диференціюються на підвиди в залежності від об'єму, умов виконання та інших впливових на письмо чинників (буквені тексти великого об'єму, виконані навмисно зміненим почерком; короткі цифрові записи; підписи, виконані у незвичайній позі і т.п.)

ВИДИ ПІДПISУ – класифікація підпису, як виду рукопису залежно від: а) належності особі (від імені існуючої особи; від імені вигаданої особи;

особи, що не вміє розписуватися); б) посвідчувального значення (автентичні, неавтентичні); в) умов виконання (звичайні умови, незвичайні умови без навмисної зміни, з навмисною зміною).

ВИДИ НАСЛІДУВАННЯ ПОЧЕРКУ (ПІДПISУ) ІНШОЇ ОСОБИ – наслідування «на око» (змальовування «на око»); наслідування «по пам'яті» (відтворення по пам'яті) та наслідування після попереднього тренування.

ВИДИ ПОЧЕРКУ ЗА БУДОВОЮ – 1) прості (почерки, що в найбільшій мірі відповідають системі рухів, встановленої стандартними прописами); 2) спрощені (почерки, які мають відхилення від стандартних прописів у бік зменшення складності системи рухів); 3) ускладнені (почерки, які відхиляються від стандартних прописів у бік збільшення складності системи рухів).

ВИДИ «ЗБИВАЮЧИХ» ФАКТОРІВ – 1) природні (різко незвичайні: обстановка письма, матеріал письма, письмовий прилад); 2) внутрішні, штучні (хворобливий або незвичайний функційний стан особи, яка пише чи прагнення виконати рукопис незвичайним способом, наприклад навмисна зміна).

ВИДИ СКОРОПИСНОЇ ЗМІНИ ПОЧЕРКУ – зміна будови та окремих ознак почерку; зміна загальних ознак (в поєднанні); зміна нахилу; компетентна зміна почерку; наслідування шкільним прописам; наслідування маловиробленому практичному почерку.

ВИДИ ТЕКСТІВ (ЗА ОБ'ЄМОМ) – великий, середній, малий, короткий запис.

ВИДИ ТРАНСКРИПЦІЇ ПІДПISУ – 1) літерна (буквена) – підпис складається тільки з літер; 2) безлітерна, штрихова (безбуквена) – підпис складається з штрихів, які не утворюють літер; 3) змішана – підпис складається як із літер, так і безлітерних штрихів.

ВИЗНАЧЕННЯ СТАТІ ЗА ВИСОКО ВИРОБЛЕНИМ І СЕРЕДНЬОВИРОБЛЕНИМ ПОЧЕРКОМ – це модельний метод, заснований на ймовірному підході й експериментальному дослідженні окремих ознак у високовиробленому та середньовиробленому почерках чоловіків і жінок, визначення кількісних критеріїв для розмежування сукупності ознак на цій підставі. Дозволяє кількісно виразити специфічність сукупності ознак у почерках чоловіків і жінок і використовувати її для диференціації за почерком статі виконавця рукопису.

ВИМОГИ ДО ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА – обґрунтованість; конкретність висновків; повнота відповідей на запитання, які поставлені перед експертом; дотримання певної схеми побудови висновку; ясність; чіткість; дохідливість та простота викладення; застосування правильної і єдиної термінології.

ВИМОГИ ДО ЗРАЗКІВ ПОЧЕРКУ (ПІДПISУ) – достатність та достовірність.

ВИРОБЛЕНІСТЬ ПОЧЕРКУ – рівень володіння технікою письма, що проявляється в здатності особи виконувати рукописний текст у швидкому темпі, стійкими координованими рухами у відповідності з

загальноприйнятою системою скоропису. Ступінь виробленості буває високий, середній і малий (проміжні градації: вищий за середній, нижчий за середній).

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на питання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

ВИСОКА КООРДИНАЦІЯ характеризується раціональністю рухів внаслідок їх спрощення, швидким рівномірним темпом, високою зв'язністю і циклічністю.

ВИСОКОВИРОБЛЕНИЙ ПОЧЕРК – сформовані почерки, які відображають навик письма, пристосований до відносно швидкого темпу та який характеризується високою або близькою до високої координацією рухів.

ВІЛЬНІ ЗРАЗКИ почерку (підпису) – тексти (підписи), виконані особою самотійно, власноручно, до виникнення кримінального (цивільного) провадження і не у зв'язку зі провадженням, за яким проводиться експертиза, коли виконавець не припускав, що вони можуть бути використані як порівняльний матеріал при проведенні експертизи.

Д

ДЗЕРКАЛЬНІСТЬ – ознака почерку, що полягає в зміні звичайного напрямку руху на протилежний при виконанні письмового знаку в цілому або його частини, в результаті чого письмовий знак або його елемент виглядає як відображений у дзеркалі.

ДИНАМІЧНИЙ СТЕРЕОТИП – це системність реакцій на зовнішні подразники, сигнали яких поступають до центрів великих півкуль головного мозку людини.

ДИНАМІЧНА СТІЙКІСТЬ – певна стандартність (стереотипність), стабільність у часі і відносно різноманітних «збиваючих» зовнішніх і внутрішніх факторів. Характеризується не тільки стійкістю особливостей писемно–рухової навички, яка відтворюється як у межах одного рукопису, так і у рукописах, виконаних неодноразово (тобто стереотипність), але і стійкістю вказаних особливостей при письмі в різних, зокрема у незвичних умовах (тобто збереженість).

ДІАГНОСТИЧНА ОЗНАКА почерку – характеризує умови виконання рукопису, які впливають на функціонування письмово–рухової навички.

ДІАГНОСТИЧНЕ (НЕІДЕНТИФІКАЦІЙНЕ) ЗАВДАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – встановлення умов виконання рукопису або стану виконавця шляхом застосування методики діагностичної судово–почеркознавчої експертизи. А саме: встановлення факту незвичності письма; встановлення характеру незвичності виконання рукопису (тимчасовий, постійний); встановлення видів «збиваючих» факторів:

природних (не пов'язаних з навмисною зміною почерку), штучних (пов'язаних з навмисною зміною почерку); встановлення підгрупи (конкретного) «збиваючих» факторів, не пов'язаних з навмисною зміною почерку; встановлення виду навмисної зміни почерку (зміна у межах скорописних форм літер, з наслідуванням літер друкарського шрифту, наслідуванням почерку іншої особи, виконання незвичною для письма рукою).

ДОДАТКОВІ ШТРИХИ В ПІДПИСІ – це безбуквені штрихи, які розташовуються на відстані від підпису і злито не пов'язані з ним.

ДОСТАТНІСТЬ – обсяг зразків, який забезпечує можливість повного та всебічного співставлення усіх ознак, які знаходяться у рукописі (тексті, підписі), що досліджується. Співставлення матеріалів для порівняння в судово–почеркознавчій експертизі – якість зразків почерку (підпису) ймовірного виконавця рукопису, який досліджується, що полягає у відповідності порівняльного матеріалу рукопису, що надійшов на дослідження, за мовою, видом документу, його змістом, часом та умовами виконання. Співставленість зразків є необхідною передумовою проведення глибокого та всебічного порівняльного дослідження в процесі ідентифікації.

ДОСТОВІРНІСТЬ – безспірність (безсумнівність) належності особі, зразки почерку якої надаються на дослідження. Забезпечується слідчим або судом шляхом здійснення встановленої законом процедури, яка дозволяє переконатися у безсумній належності зразків почерку певній особі. Достовірність вільних і в ряді випадків умовно–вільних зразків забезпечується шляхом пред'явлення відповідних рукописів особам, від імені яких вони значаться або належність яким припускається; достовірність експериментальних зразків – виконанням відповідних рукописів конкретною особою в присутності слідчого або суддею. В випадку сумніву експерта в достовірності зразків останні повертаються органу, яким було призначено експертизу, для з'ясування їх походження.

Е

ЕКСПЕРТНА ДЕТАЛІЗАЦІЯ НАЧЕРТАЛЬНОГО (ГРАФІЧНОГО) ЗОБРАЖЕННЯ – метод експертного аналізу буквених, цифрових та підписних зображень з наміром пошуку та виявлення ознак почерку, які містяться в них.

ЕКСПЕРТНА СИТУАЦІЯ – система відомостей, яка визначає на різних етапах дослідження структуру вирішення експертного завдання. На підготовчому етапі це чинники, які містяться в вихідних даних: вид і підвид рукопису, який досліджується, об'єм і якість порівняльного матеріалу, відомості про умови виконання тощо; на наступних етапах такими чинниками є результати досліджень: встановлення факту виконання рукопису, що надійшов на дослідження, в незвичних умовах (навмисно зміненим почерком), співпадіння та розбіжності загальних ознак і т.п.

Система чинників, які створюють експертну ситуацію є основою для висування найбільш ймовірних експертних версій, вибору методів їх перевірки, планування їх дослідження.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ЗРАЗКИ почерку або підпису – такі рукописи та підписи, що виконуються за пропозицією судді або слідчого передбачуваним виконавцем спеціально для експертизи.

Експериментальні зразки почерку (підпису) – тексти (підписи), що виконуються особою під диктування (для текстів) чи самостійно у присутності особи, яка здійснює відібрання порівняльних зразків спеціально для експертизи.

Експериментальні зразки поділяють: на звичайні - для відбору яких слідчий не створює спеціальних умов; спеціальні - для відбору яких слідчий створює спеціальні умови, максимально наближені до умов виконання тексту документа, що підлягає дослідженню.

ЕЛЕМЕНТИ ПИСЬМОВОГО ЗНАКУ – основна складова частина буквенного або цифрового зображення, з втратою якого буква або цифра втрачає своє значення. Основою поділу на елементи є переривання або зміна напрямку руху, що відтворює письмовий знак.

Підстави класифікації елементів букв: 1) залежно від значущості для написання букви елементи (основні (без яких написання букви неможливе); додаткові (без яких можна зрозуміти букву); з'єднувальні); 2) залежно від неперервності рухів або зміни напрямку руху (початкові; середні; заключні); 3) залежно від положення елементів букв щодо рядка елементи (рядкові; позарядкові (надрядкові й підрядкові); 4) залежно від розміщення частин елемента стосовно центра (ліву; праву; нижню; верхню); 5) залежно від форми рухів (прямолінійні; криволінійні; кутасті; овальні (округлі); петльові; звивисті).

ЕЛЕМЕНТИ ПІДПISУ – складові частини підпису, які мають відносно самостійні начертальні характеристики. *Буквена частина підпису* включає в себе ініціали, монограму, букви підпису, які читаються визначено або умовно. *Безбуквена частина* включає штрихи, які не утворюють букви, розчерк, додаткові або заключні штрихи.

ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ РУКОПISУ (ПІДПISУ) З МЕТОЮ ЙОГО ПЕРЕВІРКИ НА НЕЗВИЧАЙНІСТЬ ВИКОНАННЯ – неідентифікаційне дослідження включене в якості етапу в процес ідентифікації з метою встановлення незвичайних умов виникнення почеркових реалізацій (частіше рукопису, що досліджується, рідше – зразків). Одержані результати суттєві для визначення експертної ситуації, вибору методів ідентифікаційного дослідження та правильної оцінки результатів порівняння ознак почерку.

ЕТАП ЗАКЛЮЧНОЇ ОЦІНКИ (СИНТЕЗУЮЧИЙ) В ЕКСПЕРТНОМУ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОМУ ДОСЛІДЖЕННІ – оцінка експертом всіх результатів дослідження в їх поєднанні, в системі: інформативних ознак, які свідчать про факт незвичайного виконання рукопису, співпадіння та (або) розбіжностей ідентифікаційних ознак з

урахуванням зазначеного факту та інших даних. Є необхідною умовою формування експертного висновку та безпосередньо йому передує.

ЕТАПИ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТОТОЖНОСТІ – 1) підготовчий; 2) дослідження рукопису з метою його перевірки на незвичайність виконання; 3) дослідження загальних ознак почерку; 4) дослідження окремих ознак почерку; 5) етап заключної оцінки (синтезуючий). Етапи дослідження загальних і окремих ознак почерку включають стадії: аналітичну і порівняльного дослідження.

ЕТАПИ НЕІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ГРУПОВОЇ НАЛЕЖНОСТІ ВИКОНАВЦЯ РУКОПISУ – 1) підготовчий; 2) вивчення інформативних ознак в рукописах; 3) етап заключної оцінки (синтезуючий).

3

ЗАВДАННЯ СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВСТВА – вивчення закономірностей почерку та процесу його експертного дослідження, створення наукових основ судово-почеркознавчої експертизи, розробка та удосконалення методів, методик вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи.

ЗАВДАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – встановлення фактичних даних у відповідності з необхідністю слідчо-судової практики (питаннями), які передбачають застосування методики судово-почеркознавчої експертизи.

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ – характеризують властивості, які проявляються у рукопису в цілому. Вони відображуються по всьому рукопису і свідчать про належність почерку до певної групи.

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ СТУПІНЬ ТА ХАРАКТЕР СФОРМОВАНOSTІ ПИСЬМОВО-РУХОВОЇ НАВИЧКИ. До першої підгрупи загальних ознак віднесені: ступінь виробленості почерку, координація рухів, темп письма, будова за ступенем складності. Кожна з цих ознак відображається у рукопису шляхом сполучення інших ознак-показників.

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РУХІВ. До другої підгрупи загальних ознак відноситься переважаюча форма рухів, напрямок рухів при виконанні основних елементів, напрямок рухів при виконанні дугоподібних елементів, переважаюча протяжність рухів (розмір, розгін, розстановка), ступінь зв'язності рухів, ступінь й характер натиску.

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ПРОСТОРОВУ ОРІЄНТАЦІЮ ФРАГМЕНТІВ РУКОПISУ ТА РУХІВ, ЯКИМИ ВОНИ ВИКОНУЮТЬСЯ.

Третю групу складають ознаки, які в основному залежать від окоміру особи, що пише. Вони відображають просторову орієнтацію фрагментів рукопису, рядків, слів, розділових знаків, окремих рухів при виконанні букв та їх елементів. В цих ознаках відображаються особливості навички особи, що пише, орієнтувати в просторі великі, відносно ізольовані рухи (наприклад, при виборі місця на аркуші паперу для позначки дати, підпису тощо), а також особливості орієнтації в системі рухів (наприклад, форма лінії письма, її напрямок тощо) і окремих рухах. До цієї підгрупи загальних ознак відноситься розміщення самостійних фрагментів документу (звертань, дат, підписів, резолюцій тощо); розміщення тексту відносно зрізів аркуша паперу; розміщення початкового руху в першому рядку абзацу відносно інших рядків та попереднього рядка; розмір інтервалів між рядками; розміщення лінії письма відносно бланкового рядка; напрямок лінії письма в рядку; форма лінії письма в рядку; розмір інтервалів між словами; розміщення рухів при виконанні розділових знаків.

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – система знань про загальні почеркові закономірності та загальні методи дослідження почерку, підпорядкована практичному вирішенню завдань експертизи з метою розслідування злочинів та судового розгляду кримінального та цивільного проваджень. Містить вчення про почерк (об'єкти експертної ідентифікації) та про структуру експертного дослідження почерку.

ЗБИВАЮЧІ ФАКТОРИ – обставини, що викликають порушення звичайного процесу письма. Збиваючі фактори поділяються на природні та штучні; зовнішні та внутрішні; тимчасові та відносно постійні.

ЗВ'ЯЗНІСТЬ ПОЧЕРКУ – ступінь безвідривного письма при виконанні букв, їх сполучень, слів. Залежить від виробленості почерку, від темпу письма і координації рухів при використанні письмових знаків; є стійкою ознакою і використовується в ідентифікаційних цілях.

ЗМІНА НАХИЛУ – в більшості випадків нахил письмових знаків змінюється з правого на лівий або на вертикальне положення, рідше – з вертикального положення або лівого нахилу на правий.

ЗМІНА БУДОВИ ТА ОКРЕМИХ ОЗНАК – зміна будови (конструктивної складності) почерку та інших супровідних цій зміні загальних та окремих ознак.

ЗМІНА ПИШУЧОЇ РУКИ – почерк при відсутності навиків письма незвичною рукою являє собою специфічно викривлений (в більшій або меншій мірі) звичайний почерк.

Зміна почерку – зміна почерку і його ознак, що пов'язано з формуванням почерку, його трансформацією під впливом письмової практики і вікових порушень навички письма, наслідуванням почерку іншої особи тощо. Розрізняють навмисну і ненавмисну зміну почерку.

ЗМІНА СПОСОБУ ТРИМАННЯ ПРИЛАДУ ДЛЯ ПИСЬМА – письмо з розташуванням пальців на далекій відстані від вістря.

ЗМІШАНА ТРАНСКРИПЦІЯ ПІДПISУ – підвид підпису, який складається як із букв, так і з безбуквених елементів.

ЗМІШАНИЙ СКЛАД (БУКВЕНИЙ ТА ЦИФРОВИЙ) – підвид рукопису даного виду, змістовна сторона якого зафіксована за допомогою буквених та цифрових позначень.

ЗНИЖЕНА КООРДИНАЦІЯ спостерігається при незвичних умовах письма й характеризується порушенням координації рухів 1 групи, що виявляється в звивистості, кутах і зломах штрихів, неточних початках і закінченнях рухів; та 2 групи, що виявляється в непропорційності параметрів крупних рухів: нерівномірності розміру, розгону, розстановки та нестійкому нахилі письмових знаків.

ЗРАЗКИ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ – матеріальні об'єкти, які надаються експерту для проведення експертних досліджень з метою порівняння з ідентифікуючими або діагностичними об'єктами (як правило, речовими доказами). На відміну від речових доказів зразки для порівняльного дослідження, по пов'язані з подією, яка розслідується, доказами не є. Їх відмінна ознака – безсумнівність походження від конкретного об'єкта який перевіряється і досліджується. За способом отримання зразки для порівняльного дослідження поділяються на вільні, умовно-вільні та експериментальні.

I

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ОЗНАКА ПОЧЕРКУ – це особливість, характеристика письмово-рухової навички, що відобразилась у рукопису, і яка виконує індивідуалізуючу функцію в комплексі з іншими особливостями почерку конкретної особи.

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ЗНАЧУЩІСТЬ ОЗНАКИ ПОЧЕРКУ – специфічність ознаки, яка відображує міру її інформативності для вирішення ідентифікаційного завдання судово-почеркознавчої експертизи. В основі ідентифікаційної значущості ознаки почерку лежить уявлення про частоту зустрічаємості ознаки в почерках різних осіб (виражене кількісно або за допомогою «нерахованої» статистики).

ІНДИВІДУАЛЬНА СУКУПНІСТЬ ОЗНАК – система загальних та окремих ознак як достатня основа для виділення об'єкта з множини, ототожнення.

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ПОЧЕРКУ – це ідентифікаційна якість, яка виражається в неповторності сукупності ознак конкретного почерку в почерках інших осіб.

ІДЕНТИФІКАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – встановлення конкретного виконавця рукопису або виконання декількох рукописів однією чи різними особами шляхом

використання методики судово–почеркознавчої ідентифікаційної експертизи. А саме: ототожнення особи – виконавця рукопису або його фрагменту; встановлення факту виконання різних рукописів чи їх фрагментів однією або різними особами; виключення особи виконавця на підставі встановлених стійких розбіжностей.

ІДЕНТИФІКАЦІЙНЕ ПОЛЕ – певна система якостей речовини, яка є безпосереднім об'єктом ідентифікації. Термін «ідентифікаційне поле» є синонімом терміну ідентифікаційний комплекс ознак.

ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС ОЗНАК – сукупність індивідуально певних, стійких ознак, неповторних (або таких, що рідко зустрічаються) за їх співвідношенням, місцезнаходженням і іншими особливостями в порівняльних об'єктах.

ІЛЮСТРАЦІЇ В СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ – складова частина висновку, що доповнює текст і наглядно відображає хід і результати експертного дослідження. Як ілюстрації використовуються фотознімки об'єкту (об'єктів), що надійшов (надійшли) на дослідження та зразків почерку передбачуваного виконавця (фрагменти об'єкта, що надійшов на дослідження та зразків), на яких вказані (розмічені) співпадання та (або) розбіжності ознак, відображені в тексті висновку та покладені в обґрунтування висновку. Об'єкти, які мають ілюструватися, фотографуються в одному масштабі.

ІМОВІРНИЙ ВИСНОВОК – висновок, що містить припущення про певний факт.

ІНІЦІАТИВА ЕКСПЕРТНА – встановлення експертом за власним бажанням фактів, обставин, не передбачених експертним завданням, проте, які мають значення для справи (впровадження). Право експерта на ініціативу передбачено процесуальним законом. Експерт має право відобразити встановлені ним факти в своєму висновку.

ІНДИВІДУАЛЬНА СУКУПНІСТЬ ОЗНАК – система загальних та окремих ознак як достатня основа для виділення об'єкта з множини, ототожнення.

К

КАТЕГОРИЧНИЙ ВИСНОВОК – висновок, що містить безумовне судження про певний факт.

КЛАСИФІКАЦІЙНА ОЗНАКА почерку – характеризує належність письмово–рухової навички до певного класу (чоловічий або жіночий почерк, почерк дитини або дорослої людини тощо).

КЛАСИФІКАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – встановлення соціально–демографічних характеристик виконавця рукопису шляхом застосування методики класифікаційної судово–почеркознавчої експертизи. А саме: встановлення статі виконавця;

встановлення віку виконавця; диференціація високовироблених почерків за ступенем досконалості системи рухів.

КЛОПОТАННЯ ЕКСПЕРТА–ПОЧЕРКОЗНАВЦЯ – звернення до органу, який призначив судово–почеркознавчу експертизу, з запитом про надання додаткових матеріалів, необхідних для вирішення експертного завдання та формування висновку. Частіше всього – запит додаткових порівняльних матеріалів, не так часто – відомостей про умови виконання об’єктів, що досліджуються. Клопотання експерта–почеркознавця – його право, передбачене відповідними статтями КПК України. В клопотанні перераховуються усі потрібні матеріали з ретельною характеристикою, зазначенням умов та можливих джерел їх отримання.

КОМПЕТЕНТНА ЗМІНА – зміна почерку після ознайомлення з методикою криміналістичної експертизи та тренування у виконанні рукопису зміненим почерком.

КОМПЛЕКСНА ЕКСПЕРТИЗА – експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів в межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання).

КОНФІГУРАЦІЯ ЛІНІЇ ПОЛЯ – загальна ознака, яка характеризується розміщенням початкових або заключних рухів у кожному рядку відносно попереднього рядка: прямолінійна вертикальна; прямолінійна з правим нахилом; прямолінійна з лівим нахилом; дугова ввігнута; дугова вигнута; східчаста; ламана; хвиляста; звивиста.

КООРДИНАЦІЯ РУХІВ – ознака почерку, яка відображає узгодженість (точність) рухів особи, що пише, й залежить від ступеня та якості сформованості письмово–рухової навички, а також умов виконання почеркових об’єктів.

Координація буває високою, середньою, низькою й зниженою (проміжні градації: вища за середню, нижча за середню).

КОРОТКИЙ ЗАПИС – вид рукопису, змістовна сторона якого зафіксована за допомогою одного – трьох слів або одного – семи цифрових позначень.

М

МАЛОВИРОБЛЕНИЙ ПОЧЕРК – несформований почерк, який відображає початкову стадію утворення навички письма і який характеризується невеликою стійкістю, повільним темпом і зниженою координацією рухів. До маловироблених почерків відносяться: шкільні почерки, характерні для періоду навчання письму; почерки осіб, які припинили навчання письму на початкових етапах та тих, хто пише рідко (практичні маловироблені).

МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПОРІВНЯННЯ В СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ – зразки почерку (підпису) передбачуваного виконавця

рукопису (підпису), що надійшли на дослідження, які містяться в різноманітних документах, наданих на експертизу.

МАТЕРІАЛ ПИСЬМА – предмет, на якому виконано рукопис. Звичайний матеріал письма – аркуші паперу різного розміру та формату, ліновані та неліновані; бланки встановлених форм та зразків і т.п. Незвичайний матеріал письма – картон, тканина, фанера, дерево, а також предмети із зазначених і подібних матеріалів – коробки, ящики, огорожі тощо.

МЕТОДИ СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВСТВА – система методів (загальних, загально-наукових та спеціальних), що специфічно реалізуються в судовому почеркознавстві з метою вивчення закономірностей почерку і процесу його дослідження для розробки методик розв'язання завдань судово-почеркознавчої експертизи.

МЕТОД СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – це складова частина системи методів, які утворюють методика судово-почеркознавчої експертизи. У залежності від належності до загальної або окремої методики розрізняють загальні та окремі методи. До загальних методів належать висування та перевірка експертних гіпотез; окремий аналіз документів, що надійшли на дослідження, і порівняльного матеріалу; порівняння; оцінка специфічності і стійкості окремих ознак та їх сполучень і інше. Прикладом окремого методу є встановлення факту навмисного викривлення почерку при ідентифікаційному дослідженні рукописів, виконаних викривленим почерком з метою маскуванню та інше.

МЕТОДИКА СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – система методів, прийомів та технічних засобів, що визначають процедуру та зміст вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – результат наукової роботи, що містить систему методів дослідження, які застосовуються в процесі послідовних дій експерта з метою виконання певного експертного завдання.

МОНОГРАМА – сполучення початкових букв імені та прізвища або ініціалів та прізвища особи від імені якої посвідчується підпис.

Н

НАВИЧКА ПИСЬМА – сформоване в результаті навчання та писемної практики вміння висловлювати і фіксувати думку за допомогою мовних та технічних засобів. До мовних засобів належить навичка писемної мови, до технічних – письмово-рухова.

НАВМИСНА ЗМІНА ПОЧЕРКУ – навмисне викривлення почерку в цілях маскуванню. Види навмисної зміни почерку розрізняються за способом зміни і його різновиду.

НАПРЯМОК ЛІНІЇ ПИСЬМА В РЯДКУ – характеризує розміщення рухів при виконанні записів відносно горизонтального зрізу аркуша паперу

протягом усього рядка. Види: горизонтальний; такий, що піднімається; такий, що опускається.

НАСЛІДУВАННЯ БУКВАМ ДРУКОВАНОЇ ФОРМИ АБО СТИЛІЗОВАНЕ ПИСЬМО (ПИСЬМО СПЕЦІАЛЬНИМИ ШРИФТАМИ) – зміна почерку, яка виражається в наслідуванні друкарському типографському шрифту або письмо спеціальним шрифтом (бібліотечним, архітектурним і т.д.);

НАСЛІДУВАННЯ МАЛОВИРОБЛЕНОМУ ПРАКТИЧНОМУ ПОЧЕРКУ супроводжується зниженням ступеню автоматизму рухів, частковим порушенням звичної координації та уповільненням темпу виконання, значним спрощенням будови письмових знаків. В рукопису з'являються ознаки зниження ступеню виробленості і зовні він нагадує рукопис, виконаний малограмотною особою;

НАСЛІДУВАННЯ ПІДПISУ – виконання підпису від імені іншої особи з прагненням відтворити в ньому ознаки підписного почерку, притаманного цій особі.

НАСЛІДУВАННЯ ПОЧЕРКУ ІНШОЇ ОСОБИ – відтворення зовнішнього вигляду та ознак, що властиві почерку іншої особи.

Види наслідування – почерку (підпису) іншої особи: змальовування «око»; відтворення «по пам'яті»; виконання після попереднього тренування.

НАТИСК – загальна інтенсивність і розподіл зусиль на пишучий прилад. Визначається за ступенем і характером натиску: сильний і значно диференційований – ширина основних штрихів перевищує ширину з'єднувальних штрихів більш ніж удвічі; середній і диференційований – ширина основних штрихів перевищує ширину з'єднувальних штрихів удвічі; слабкий і недиференційований – ширина основних штрихів приблизно дорівнює ширині з'єднувальних штрихів.

НАХИЛ ПОЧЕРКУ – одна з загальних ознак почерку, залежить від напряму згинальних рухів при використанні прямолінійних елементів. Визначається розташуванням поздовжньої вісі більшості письмових знаків стосовно лінії строки. Види нахилу: правий, лівий, відсутність нахилу (положення повздовжніх осей наближається до вертикалі);

НЕАВТЕНТИЧНИЙ ПІДПIS – підпис виконаний не тією особою від імені якої він значиться.

НЕЗВИЧАЙНИЙ СТАН ВИКОНАВЦЯ РУКОПISУ – стан особи, який перешкоджає нормальному процесу виконання рукопису (хворобливий – хвороби рук, очей, нервової системи; функціональний – алкогольне сп'яніння, сильне охолодження тощо).

НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ЕКСПЕРТОМ-ПОЧЕРКОЗНАВЦЕМ – констатується у випадках, коли питання не можна вирішити:

1) у зв'язку з недостатністю (неповнотою, нечіткістю тощо) відображення ознак об'єкта експертизи, що не виключає можливість дослідження, проте, коли застосування комплексу методів не приводить до позитивних результатів;

2) внаслідок наукової не розробленості методики, яка обумовлює повну невирішеність питання при існуючому рівні розвитку теорії та методики судово-почеркознавчої експертизи;

3) коли експерт не може виявити або вивчити якість співпадаючих і розбіжних ознак почерку, особливо стійкість розбіжних ознак, індивідуальність співпадаючих і їх відображень;

4) коли експерт не володіє методами експертизи або коли технічного забезпечення експертного закладу недостатньо для їх проведення. У вказаних випадках експерт зобов'язаний пояснити у своєму висновку причини неможливості вирішення питання.

НЕМОЖЛИВІСТЬ ДАТИ ВИСНОВОК – констатується у тих випадках, коли питання поставлене перед експертом, не входить в його компетенцію або коли подані на дослідження матеріали непридатні (недостатні) для дослідження, або коли методика вирішення питання не розроблена (відсутня).

НЕНАВМИСНА ЗМІНА ПОЧЕРКУ – пов'язана з його формуванням, впливом письмової практики, віковими або хворобливим порушеннями навички письма.

НЕПРИДАТНІСТЬ ОБ'ЄКТА ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – відсутність в об'єкті, що надійшов на дослідження, ознак необхідних для розв'язання завдань судово-почеркознавчої експертизи.

НЕРІВНОМІРНИЙ ТЕМП ПИСЬМА – різна швидкість рухів руки особи, що пише при виконанні фрагментів рукопису виявляється в ознаках різної швидкості рухів.

НЕСУТТЄВА ОЗНАКА ПОЧЕРКУ – ознака, що має певні значення для вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи, але що не перешкоджає оцінці інших ознак покладених в обґрунтування висновку.

НЕСТІЙКА ОЗНАКА ПОЧЕРКУ – ознака, що (або) не повторюється, або рідко з'являється на протязі рукопису (1–2 рази в однойменній букві при 20–кратному її повторенні на сторінці рукопису).

НИЗЬКА КООРДИНАЦІЯ характеризується повільним темпом виконання, малою зв'язністю або її відсутністю, нестійким проявом ознак, що характеризують структурні характеристики траєкторії та просторової орієнтації підсумкових рухів.

О

ОБ'ЄКТ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ШИРОКОМУ ЗНАЧЕННІ є матеріали кримінального провадження або цивільної справи, які надсилаються на експертизу й відносяться до її предмету.

ОБ'ЄКТ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ БЕЗПОСЕРЕДНІЙ – конкретна почеркова реалізація, в якій виражені

ідентифікаційні та неідентифікаційні властивості в тій мірі, в якій їх можна виявити та оцінити засобами сучасної методики з метою вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи.

ОБ'ЄКТИ, ЯКІ ДОСЛІДЖУЮТЬСЯ В СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗИ – рукописи, що містяться в документі – речовому доказі, та зразки почерку передбачуваного виконавця, надані експерту для проведення дослідження.

ОБ'ЄКТИ, ЯКІ ДОСЛІДЖУЮТЬ В СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗИ БЕЗПОСЕРЕДНЬО (РУКОПИС, ЯКИЙ ДОСЛІДЖУЄТЬСЯ) – умовне найменування конкретного рукопису, що підлягає дослідженню (текст, запис, підпис), який міститься у наданому на експертизу документі – речовому доказі.

ОБСТАНОВКА ВИКОНАННЯ РУКОПISУ – зовнішні умови, в яких протікає процес письма.

ОБСТАНОВКА ВИКОНАННЯ РУКОПISУ НЕЗВИЧАЙНА – збірне найменування деяких зовнішніх незвичайних умов: незвична поза (стоячи, лежачи, сидячи – при розміщенні матеріалу письма на колінах тощо), відсутність освітлення тощо.

ОБСТАНОВКА ВИКОНАННЯ РУКОПISУ ЗВИЧАЙНА – процес письма, який протікає в звичайних зовнішніх умовах (звичайна поза (сидячи за столом), природне або штучне освітлення).

ОЗНАКА ПОЧЕРКУ – це матеріалізована у рукопису властивість почерку, інформативна з точки зору вирішення експертних завдань.

ОЗНАКА СПЕЦИФІЧНА – ознака, яка рідко зустрічається і має велике значення. Вимірюється кількісною величиною, що зворотна частотності зустрічає мості.

ОЗНАКА СУТТЄВА – ознака, яка має максимальне значення для досягнення цілі дослідження і впливає на формулювання висновку.

ОКРЕМА МЕТОДИКА ЕКСПЕРТИЗИ – методика проведення експертиз певного виду і підвиду.

ОКРЕМІ ОЗНАКИ – це більш детальні властивості, які проявляються у буквосполученнях і окремих буквах і індивідуалізують конкретний почерк. Характеристики, які проявляються при виконанні окремих букв (у тому числі їх елементів і сполучень).

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПІДПISУ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ БУДОВУ ПІДПISУ – транскрипція підпису; загальний вид підпису; чіткість підпису.

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПІДПISУ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ СТУПІНЬ І ХАРАКТЕР СФОРМОВАНOSTI ПИСЬМОВО-РУХОВОЇ НАВИЧКИ – темп виконання букв і штрихів підпису; складність рухів при виконанні елементів підпису.

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПІДПISУ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ХАРАКТЕРИСТИКУ РУХІВ ЗА ЇХ ТРАЄКТОРІЄЮ – форма рухів при виконанні букв і штрихів підпису, а також початкових, з'єднувальних і заключних елементів; напрямок рухів при виконанні основних елементів букв і штрихів та їх співвідношення; протяжність рухів при виконанні букв і

штрихів відносно вертикалі, їх співвідношення; протяжність рухів при виконанні букв і штрихів відносно горизонталі, їх співвідношення; ступінь безперервності (з'єднання) рухів при виконанні букв і штрихів; розподіл зусиль (натиск) при виконанні елементів підпису; кількість рухів при виконанні окремих букв і штрихів підпису; послідовність рухів при виконанні букв і штрихів підпису.

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПІДПISУ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ПРОСТОРОВУ ОРІЄНТАЦІЮ РУХІВ У ПІДПISУ – розміщення рухів по горизонталі при виконанні букв і їх елементів; розміщення рухів по вертикалі при виконанні букв і їх елементів; розміщення точок закінчення рухів при виконанні букв і їх елементів; розміщення точок з'єднання рухів при виконанні букв і їх елементів; розміщення точок перетинання рухів у буквах і їх елементах; розміщення рухів при виконанні розділових знаків.

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПОЧЕРКУ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ СТУПІНЬ І ХАРАКТЕР СФОРМОВАНОСТІ ПИСЬМОВО-РУХОВОЇ НАВИЧКИ – будова букв за ступенем складності; будова букв за конструкцією в цілому; темп (визначається у виняткових випадках – незвичні умови, зміна);

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПОЧЕРКУ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РУХІВ – форма рухів при виконанні букв і їх елементів; форма рухів при з'єднанні букв і їх елементів; напрямок рухів при виконанні букв і їх елементів, в тому числі відносний; протяжність рухів при виконанні букв і їх елементів; вид з'єднання рухів при виконанні букв і їх елементів; кількість рухів при виконанні букв і їх елементів; послідовність рухів при виконанні елементів букв.

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ПОЧЕРКУ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ПРОСТОРОВУ ОРІЄНТАЦІЮ (ВІДНОСНЕ РОЗМІЩЕННЯ) РУХІВ, ЯКИМИ ВИКОНУЮТЬСЯ БУКВИ Й ЇХНІ ЕЛЕМЕНТИ – розміщення рухів по горизонталі при виконанні букв і їх елементів; розміщення рухів по вертикалі при виконанні букв і їх елементів; розміщення точок закінчення рухів при виконанні букв і їх елементів; розміщення точок з'єднання рухів при виконанні букв і їх елементів; розміщення точок перетинання рухів у буквах і їх елементах; розміщення рухів при виконанні розділових знаків.

ОЦІНКА ОЗНАКИ (сукупності ознак) – включає: 1) процес встановлення значимості і інформаційності ознаки (або їх сукупності); 2) результат цього процесу – висновок експерта про значення ознаки (або їх сукупності), заснований на спеціальних знаннях, у тому числі статистичних даних або досвіді експерта. Значення ознак залежить від частоти зустрічаємості, стійкості у часі тощо. Процес встановлення значення (і ступеня значення) співпадіння (розбіжності) ознаки (сукупності ознак) закінчується висновком про наявність і достовірність підстав для висновків про індивідуальність, тотожність або розбіжність об'єктів, що досліджуються.

П

ПІДПИС – це посвідчувальний знак певної особи, який виконується нею власноручно у вигляді графічного накреслення та наноситься на документ з метою посвідчення певних фактів та подій.

ПІДПИСНИЙ ПОЧЕРК – індивідуальна та динамічно стійка програма графічної техніки письма, в основі якої лежить спосіб виконання підписів, що реалізується за допомогою системи рухів.

ПИСЬМОВО–РУХОВА НАВИЧКА – сформоване в результаті навчання та письмової практики вміння фіксувати думку в рукописі за допомогою спеціально пристосованої для цієї мети системи рухів.

ПИСЬМОВИЙ ПРИЛАД – знаряддя письма, призначене для виконання рукопису: ручка – проста з пером, автоматична, кулькова, олівець і т.п.

ПИСЬМО – засіб фіксації думки людини за допомогою спеціально створених умовних позначень

ПИСЬМОВА МОВА як об'єкт криміналістичного дослідження – це характерна для кожної особи, що пише, сукупність мовних засобів для письмового викладення своїх думок.

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ – попереднє дослідження матеріалів, які надійшли на експертизу. Частіше всього включає: ознайомлення з вихідними даними, огляд рукопису, який досліджується, зразків, попереднє порівняння, будова експертних версій та планування подальшого дослідження.

ПОВІЛЬНИЙ ТЕМП характеризується тупими початками та закінченнями штрихів, в основному, простою будовою букв, низькою зв'язністю або її відсутністю.

ПОЧЕРК – це зафіксована у рукопису, характерна для кожної людини і заснована на його письмово–руховій навичці, система рухів та інших прийомів, за допомогою яких виконується рукопис.

ПОЧЕРКОВИЙ ОБ'ЄКТ – рукопис, що містить почеркову реалізацію.

ПОЧЕРКОВА РЕАЛІЗАЦІЯ – матеріалізоване відображення почерку в конкретному рукопису (підпису).

ПРОСТА БУДОВА ЗА СТУПЕНЕМ СКЛАДНОСТІ – така, що найбільшою мірою відповідає системі рухів, встановленій стандартними прописами.

ПРЕДМЕТ СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВСТВА – вивчення закономірностей формування, функціонування і змін письмово–рухового комплексу навичок, якій лежить в основі почерку; вивчення закономірностей експертного дослідження почерку; розробку методів і методик вирішення завдань судово–почеркознавчої експертизи з метою встановлення фактів, які мають доказове значення по кримінальних впровадженнях та цивільних справах.

ПРЕДМЕТ СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – факти, обставини провадження, що встановлюють експерти–криміналісти на основі спеціальних знань у галузі судового почеркознавства, що входять у структуру криміналістичної техніки і науки криміналістики в цілому.

ПРИСКОРЕНИЙ (ШВИДКИЙ) ТЕМП – незвичне прискорення рухів особи, яка виконує підпис. Виражається в спрощеннях письмових знаків, втраті їх елементів, недописуванні слів, пропусканні букв у словах, скороченні слів, збільшенні зв'язності та розгону, нерідко поєднується зі зниженням координації рухів другої групи.

ПРОЦЕС ПИСЬМА – свідомий, довільний акт виконання рукопису, заснований на письмово–руховому навичку.

Р

РЕЧОВИЙ ДОКАЗ – матеріальний об'єкт, що несе інформацію.

РОЗБІЖНІСТЬ – встановлена порівнянням відношення несумісності, нерівності між двома об'єктами (сукупностями їх ознак), різночасовим станом, родами або групами об'єктів, обумовлена тим, що один із них має ознаки, які відсутні в іншого. Встановлення розбіжності є позитивним результатом процесу диференціації або негативним результатом процесу ідентифікації. Конструюється у формі висновку про приналежність до різних множин або висновку про відсутність тотожності єдиного об'єкта. Розбіжність частоти зустрічає мості ознак – різновид розбіжності, яка полягає у тому, що в порівнюючих об'єктах частота однієї і тієї ж ознаки різна.

РОЗГІН – співвідношення протяжності рухів по горизонталі (відстань між основними елементами букв і між ними) та протяжності рухів по вертикалі. Визначається як *великий* – розмір інтервалів між основними штрихами букв і між буквами дорівнює або перевищує їх висоту, інтервал між цифрами більший за половину їх висоти; *середній* – розмір інтервалів між основними штрихами букв і між буквами від половини до всієї висоти букви, інтервал між цифрами дорівнює половини їх висоти; *малий* – розмір інтервалів між основними штрихами дорівнює половини висоти або менше, інтервал між цифрами менше половини їх висоти.

РОЗМІР – протяжність рухів по вертикалі при виконанні букв (рядкових елементів) та цифр. Визначається як *великий* – висота рядкових букв та елементів більша 4 мм, великих букв та цифр – більша за 7 мм; *середній* – висота рядкових букв та елементів від 2 до 4 мм, великих букв та цифр – від 5 до 7 мм; *малий* – висота рядкових букв та елементів менша за 2 мм, великих букв та цифр менша за 5 мм.

РОЗМІР ІНТЕРВАЛІВ МІЖ РЯДКАМИ – ознака виражає орієнтацію рухів при виконанні рядків один відносно одного. Види: *великий* – більший за подвійну висоту букви; *середній* – дорівнює подвійній висоті букви; *малий* – дорівнює або дещо більший за висоту однієї букви.

РОЗМІР ІНТЕРВАЛІВ МІЖ СЛОВАМИ – загальна ознака, яка встановлюється в залежності від ширини двохелементної букви. Види: великий – інтервал, який перевищує ширину 2 букв; середній – в межах ширини 1–2 букв; малий – менший за ширину 1 букви.

РОЗМІР ПОЛІВ – відстань, на якій розміщено початкові та заключні рухи в рядках. Види: великий – більший за 3 см; середній – від 1 до 3 см; малий – до 1 см.

РОЗМІЩЕННЯ ЛІНІЇ ПИСЬМА ВІДНОСНО БЛАНКОВОГО РЯДКА – характеризується розміщенням рухів при виконанні рядків рукописного тексту відносно бланкового рядка: над бланковим рядком; на бланковому рядку; під бланковим рядком; перетинає бланковий рядок.

РОЗМІЩЕННЯ ПОЧАТКОВОГО РУХУ В ПЕРШОМУ РЯДКУ АБЗАЦУ ВІДНОСНО ПОЧАТКУ ІНШИХ РЯДКІВ І ПОПЕРЕДНЬОГО РЯДКА – виявляється в розмірі відступу від лівого вертикального зрізу або, як прийнято називати абзацу. Розмір абзацу: великий – більший за 3 см; середній – від 1 до 3 см; малий – менший за 1 см.

РОЗМІЩЕННЯ САМОСТІЙНИХ ФРАГМЕНТІВ ДОКУМЕНТА (звертань, дат, підписів, резолюцій тощо) – ця загальна ознака відбиває навички окомірної орієнтації виконавця при нанесенні фрагментів документа на аркуші паперу і контролюється зором.

РОЗМІЩЕННЯ ТЕКСТУ ВІДНОСНО ЗРІЗІВ АРКУША ПАПЕРУ – загальна ознака визначається орієнтацією першого та останнього рядка тексту відносно відповідно верхнього або нижнього зрізів аркуша паперу, лівого чи правого аркуша паперу, попереднього рядка.

РОЗРОБКА В СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗИ – метод проведення роздільного та порівняльного дослідження ознак почерку. Під час дослідження текстів розробка окремих ознак полягає у відтворенні експертом літерних і цифрових зображень, які знаходяться в рукописах і в зразках, що досліджуються та містять ознаки почерку, їх спів падіння та розбіжності.

РОЗСТАНОВКА – співвідношення інтервалів між літерами до ширини літер. Визначається як: *широка* – розмір інтервалів між літерами більший за їх ширину; *середня* – розмір інтервалів між літерами приблизно дорівнює їх ширині; *вузька* – розмір інтервалів між літерами менший половини ширини букв.

РОЗЧЕРК – заключна частина підпису, яка виконується у вигляді деформованих літер або безбуквених штрихів різної конфігурації, складності та збільшеної протяжності разом із основною частиною.

С

СЕРЕДНІЙ ТЕМП характеризується правильним виконанням дугових (у тому числі овальних) елементів, середньою зв'язністю, диференційованим натиском.

СЕРЕДНЬОВИРОБЛЕНИЙ ПОЧЕРК – це не повністю сформований почерк, що знаходиться в стадії незавершеного практичного засвоєння зв'язного та швидкого письма та характеризується середнім темпом і координацією рухів.

СЕРЕДНЯ КООРДИНАЦІЯ характеризується недостатньою раціональністю рухів, середнім темпом і зв'язністю, нестійким проявом ознак, що характеризують структурні характеристики траєкторії підсумкових рухів.

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ ЕКСПЕРТА–ПОЧЕРКОЗНАВЦЯ – знання теорії та методики судово–почеркознавчої експертизи, отримані в процесі професійної підготовки, які використовує експерт при вирішенні питань експертизи.

СПРОЩЕНА БУДОВА ЗА СТУПЕНЕМ СКЛАДНОСТІ – відрізняється від стандартних прописів зниженням складності системи рухів, що виявляється в циклічності рухів, спрощенні форми рухів, зменшенні протяжності й кількості рухів, збільшенні безперервності рухів.

СТАДІЇ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ – етапи, які становлять процес експертного дослідження об'єктів. Кожна стадія виконує певні функції і забезпечує вирішення проміжних завдань. Виділяють такі стадії експертного дослідження: підготовчу (попередня), роздільного дослідження, порівняльного дослідження, оцінка результатів дослідження і формування висновків.

СТАДІЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ – з'ясування мети дослідження; оцінка наданих у розпорядження експерта матеріалів щодо їх достатності для вирішення поставлених питань; формування загальної уяви про об'єкти дослідження, їх ознаки; побудова версій; планування експертного дослідження.

СТАДІЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ – порівняння експертом почерку, яким виконано рукопис, що досліджується, з почерком зразків передбачуваного виконавця з метою встановлення співпадань і розбіжностей ознак почерку та їх сукупностей.

СТАДІЯ РОЗДІЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ – всебічне і повне вивчення властивостей та ознак кожного з об'єктів дослідження (спірний рукопис і зразки); попередня оцінка виявлених ознак; формулювання проміжного висновку.

СТАДІЯ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИСНОВКІВ – комплексна оцінка результатів проведеного

експертного дослідження; наукове обґрунтування походження встановлених ознак; формулювання висновків.

СТАН ВИКОНАВЦЯ РУКОПISУ – стан здоров'я та функціональний стан особи, котра пише.

СТІЙКА ОЗНАКА – ознака, що властива об'єкту протягом усього або дастань тривалого часу його існування та взаємодії з іншими об'єктами.

СТІЙКІСТЬ: стереотипність – стійкість особливостей письмово–рухової навички, що відтворюється як у межах одного рукопису, так і в рукописах, виконаних неодноразово; збереженість – стійкість особливостей письмово–рухової навички при письмі в різних, у тому числі незвичних умовах.

СТЕРЕОТИПНІСТЬ ПОЧЕРКУ – відтворення в почеркових реалізаціях ознак почерку певної особи в однакових варіантах при мінімумі розкиду.

СТУПІНЬ ВИРОБЛЕНОСТІ ПОЧЕРКУ – ознака, яка відображає розвиненість навичок виконавця рукопису у користуванні сучасною системою скоропису з відповідним темпом та координацією рухів. Ступінь виробленості почерку буває: високий, вище середнього, середній, нижче середнього, малий. Це залежить від рівня оволодіння технікою письма, іншими словами, сформованості почерку в цілому.

СТУПІНЬ ЗВ'ЯЗНОСТІ РУХІВ – ступінь безперервності рухів у горизонтальній площині. Визначається як: суцільна – безперервно виконуються всі літери у словах; велика – безперервно виконується 6 і більше літер у більшості слів; середня – безперервно виконується 4–5 літер у більшості слів; мала – безперервно виконується 2–3 літери у більшості слів; відсутність зв'язності – всі літери виконуються окремо.

СУБ'ЄКТИ СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ – експерт–почеркознавець, який вирішує завдання, які потребують застосування спеціальних знань в галузі судово–почеркознавчої експертизи.

СУДОВЕ ПОЧЕРКОЗНАВСТВО – галузь комплексних знань, яка представляє собою систему знань про закономірності почерку, а також закономірності його розвитку й методики вирішення завдань судово–почеркознавчої експертизи.

СУДОВО–ПОЧЕРКОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА – це: а) рід криміналістичної експертизи; б) дослідження, яке проводиться експертом–почеркознавцем у відповідності з кримінальним процесуальним і цивільно–процесуальним законодавством.

СУТТЄВА ОЗНАКА – ознака, яка має значення для вирішення завдання експертного судово–почеркознавчого дослідження і яка впливає на формування висновку.

СХОЖІ ПОЧЕРКИ – почерки різних осіб, у яких співпадають загальна будова, загальні ознаки й певна частина окремих ознак почерку. Існує різний ступінь схожості: мінімальний, коли співпадає загальна будова почерку або загальні певні поширені окремі ознаки почерку; середній, коли крім загальної будови, загальних ознак співпадає також значна частина

поширених окремих ознак; максимальний, коли співпадають загальна будова почерку, загальні і більшість окремих ознак, у тому числі таких, що зустрічаються рідко.

СХОЖІ ПІДПИСИ – підписи різних осіб, в яких співпадають транскрипція, ступінь виробленості, загальні ознаки й деякі окремі ознаки (наприклад, підписи осіб, які мають однакові прізвища, містять однакові буквені та штрихові сполучення)

T

ТРАНСКРИПЦІЯ ПІДПISУ – якісний і кількісний склад підпису (букв і штрихів), який визначається з урахуванням послідовності їх нанесення. Види транскрипції підпису: буквена; без буквена (штрихова); змішана.

ТРАНСКРИПЦІЯ ЦИФРОВОГО ЗАПISУ – будова графічного зображення цифрових записів, що позначають дати, суми, вагу, міру, обсяг, відстань, нумерація сторінок тощо.

ТЕКСТ – вид рукопису, змістовна сторона якого зафіксована за допомогою буквених та (або) цифрових позначень.

ТЕКСТ ВЕЛИКОГО ОБ'ЄМУ містить всі букви алфавіту; часто і ті, що середньо зустрічаються в російському та українському рукописах букви спостерігаються не менше 10–20 разів. Цифровий текст включає усі цифри у різних поєднаннях. Як правило, такий текст (буквений або цифровий) складає сторінку стандартного аркуша.

ТЕКСТ СЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄМУ містить більшу частину букв алфавіту, як правило, складає від 1/2 сторінки стандартного аркуша до десяти слів. Цифровий текст включає усі цифри в різному поєднанні, складає від 2 до 1/2 сторінки стандартного аркуша.

ТЕКСТ МАЛОГО ОБ'ЄМУ містить обмежену кількість букв алфавіту. Букви скоропису, що найчастіше зустрічаються («а», «е», «й», «о») спостерігаються неодноразово. Як правило, складається з 4–10 слів. Цифровий текст малого об'єму може включати усі цифри, але число їх поєднань дуже обмежене, складає менше 1/2 сторінки стандартного аркушу. *Текст дуже малого об'єму* (короткий запис) складається не більш ніж з декількох слів (1–3 слова) або декількох цифр (1–7 цифрових знаків).

ТЕМП ПИСЬМА – ознака почерку, яка відображає швидкість виконання рукопису. Він поділяється на звичний темп, який може бути повільним, середнім, швидким; та незвичний темп, який буває уповільненим або прискореним.

У

УМОВИ ВИКОНАННЯ РУКОПИСІВ – обставини виникнення почеркових реалізацій.

УМОВНО–ВІЛЬНІ ЗРАЗКИ – тексти (підписи), виконані особою після порушення кримінального (цивільного) провадження, переважно пов'язані з даним провадженням, але не спеціально для експертизи (наприклад, пояснення у провадженні, власноручно написані показання, скарги тощо).

УПОВІЛЬНЕНИЙ ТЕМП – уривчасте виконання письмових знаків та їх елементів, наявності тупих початків і закінчень штрихів, безпідставних зупинках письмового приладу, недиференційованому натиску, нерідко поєднується зі зниженням координації рухів першої групи.

УСКЛАДНЕНА БУДОВА ЗА СТУПЕНЕМ СКЛАДНОСТІ – відрізняється від стандартних прописів ускладненням системи рухів внаслідок заміни прямолінійних рухів на звивисті, повторення рухів, збільшення кількості і протяжності рухів.

Ф

ФОРМА ЛІНІЇ ПИСЬМА В РЯДКУ – загальна ознака, яка визначається відхиленням від прямої лінії, що поєднує перший та останній знаки в рядку, до основ письмових знаків, розміщених в рядку. Види: прямолінійна; дугоподібна вигнута; дугоподібна ввігнута; хвиляста; звивиста; ламана; ступінчата.

ФОРМУВАННЯ ПОЧЕРКУ – процес становлення почерку в результаті навчання та письмової практики.

Ц

ЦИФРОВА ТРАНСКРИПЦІЯ – будова запису, що складається з цифр або з цифр і супутніх їм штрихів, крапок, ком, що мають умовне значення.

Ч

ЧАСТОТА ЗУСТРІЧАЄМОСТІ ОЗНАКИ ПОЧЕРКУ – повторність ознаки в почерках певної групи осіб, яка виділена на будь-якій основі, наприклад в почерках осіб, які пишуть на одній мові; в почерках, які характеризуються однакою ступенем виробленості, однакою будовою та т.п.

ЧАСТИНА ЕЛЕМЕНТУ БУКВИ, ЦИФРИ, БЕЗБУКВЕННОГО ШТРИХА ПІДПISУ – відрізок контуру графічного зображення елемента.

Ш

ШВИДКИЙ ТЕМП – характеризується великою зв'язністю, диференційованим натиском, потоншенням штрихів у початковій та заключній частинах елементів, різними спрощеннями.